

Study of the Factors Encouraging or Inhibiting Informal Study among clients in the public libraries of Mashhad

Soraya Ziaei

*Corresponding author: Assistant Prof, Department of Knowledge and Information Science, Payam Noor University, Tehran, Iran. E-Mail: soraya.ziaei@gmail.com

Abstract

Purpose: The main purpose of this study is to investigate encouraging and discouraging factors of reading habits among users of the public libraries in Mashhad.

Methodology: This practical research was conducted through a descriptive survey method. To collect the research information questionnaire was used. The statistic population of the research was selected from all the users of the public libraries of Mashhad which were about fifty thousand individuals.

Findings: Our findings show that 7.43 of the population believe that encouragements from parents is the most important factor to develop a reading habit. The select most significant elements were teaching the proper method to study 7.37 and the third important factor was the existence of necessary and suitable resources in the library 7.35 Discouragement factors include using social media 11/47 and not having enough motivations to study 11.32.

Conclusion: The result of this research indicates that fortunately the importance of reading is accepted by most people, with different social classes and incomes. Moreover, attention to study and resources in libraries shows that people are paying more attention to the role of libraries than in previous years.

Keywords: Study, Public libraries, Mashhad.

Citation: Ziaei, S. (2018). Study of the Factors Encouraging or Inhibiting Informal Study among clients in the public libraries of Mashhad. *Knowledge and Information Management*, 5(3), 11-20. (in Persian)
(DOI): 10.30473/MRS.2019.31151.1259

Received: (02-05-2017)

Accepted: (29-05-2019)

مطالعه عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

ثریا ضیایی

*نویسنده مسئول، استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

E-Mali: soraya.ziaei@gmail.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد انجام شد.

روش‌شناسی: تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث روش توصیفی و پیمایشی است. از پرسشنامه جهت گردآوری اطلاعات استفاده شد. جامعه آماری مورد نظر شامل از کلیه مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد که تعداد کل آن‌ها حدود ۵۰ هزار نفر است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که ۷/۴۳ از پاسخگویان عقیده دارند که تشویق والدین مهم‌ترین عامل مشوق مطالعه آنان است. عامل دوم «آموزش روش صحیح مطالعه» ۷/۳۷ و سومین عامل «وجود منابع مناسب موردنیاز در کتابخانه» با ۷/۳۵ عوامل بازدارنده نیز شامل استفاده از شبکه‌های اجتماعی با ۱۱/۴۷ و نداشتن انگیزه کافی و مناسب برای مطالعه با ۱۱/۳۲ بود.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاکی از این است که خوشبختانه در بین تمام اقشار با هر نوع درآمدی، اهمیت مطالعه موردقبول است. از طرفی توجه به چگونگی مطالعه و منابع در کتابخانه‌ها، نشان می‌دهد که افراد نسبت به پژوهش‌های مهر و موم‌های قبل به نقش کتابخانه‌ها توجه بیشتری می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: مطالعه، کتابخانه‌های عمومی، مشهد.

استناد: ضیایی، ثریا (۱۳۹۷). مطالعه عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد. مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، ۵(۳)، ۲۰-۱۱. DOI: 10.30473/MRS.2019.31151.1259.۱۱-۲۰

تاریخ دریافت: (۱۳۹۶/۰۲/۱۲)

تاریخ پذیرش: (۱۳۹۸/۰۳/۰۸)

مقدمه

در جهان امروز میزان مطالعه کتاب و سایر مواد خواندنی، یکی از شاخصه‌های توسعه و عامل پیشرفت جوامع به شمار می‌آید. مطالعه مواد خواندنی غیردرسی فرصتی برای کسب دانش و بالا بردن مهارت‌های فکری و اجتماعی است که در این بین، نقش کتاب به‌عنوان آشناترین و دیرینه‌ترین قالب ارائه دانش بشری می‌تواند بسیار مهم و تأثیرگذار باشد.

بیشتر افراد می‌دانند که کتاب مهم‌ترین برتری رشد فرهنگی هر کشور است و شاخص‌ترین وسیله برای انتقال افکار میان جوامع بشری در جهان محسوب می‌شود و تعداد مطالعه‌کنندگان هر کشوری میزان رشد عقلانی هر جامعه‌ای را نشان می‌دهد و روش بی‌نظیری است برای کسب معرفت درباره جهان و خود تا در لابه‌لای متون شرح جملات پاراگراف‌ها و انسان و دیگر چیزها به دست آورد (همانی، اشرفی ریزی: ۱۳۹۲: ۵۳).

هدف اصلی فراگیری مهارت‌های خواندن و نوشتن، ورود به مرحله مطالعه مستمر برای دستیابی به مزیت‌های خاص فردی و اجتماعی است. بشر به تحقیق دریافته است که مطالعه پایدار، زمینه توسعه فردی و اجتماعی را برای جوامع فراهم می‌کند. با همین نگرش یونسکو از دهه ۱۹۶۰ کتاب را به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم ارتقای اهدافش منظور کرد و سال ۱۹۷۲ را سال بین‌المللی کتاب اعلام کرد. در کشور ما علی‌رغم داشتن پیشینه فرهنگی بسیار غنی و تأکید دین مبین اسلام به امر مطالعه کمتر به این امر پرداخته می‌شود. پژوهش‌های انجام شده (فخرایی، ۱۳۷۶؛ یوسفی، ۱۳۷۸؛ امانی، ۱۳۷۹؛ بحرانی، ۱۳۷۹؛ عصاره و گلچوبی، ۱۳۸۵) حاکی از آن است که حتی دانش‌آموزان و دانشجویان بیشتر اوقات فراغت خود را صرف سرگرمی‌های دیگری می‌کنند و کمتر کتاب می‌خوانند. این وضعیت با ورود برخی رسانه‌های مدرن از قبیل تلفن همراه، شبکه‌ها، اینترنت، سرگرمی‌های ویدئویی و رایانه‌ای و شبکه‌های ماهواره‌ای و خیم‌تر نیز شده است (امینی و دیگران، ۱۳۸۶). میزان مطالعه در کشور ما حتی نسبت به برخی کشورهای در حال توسعه پایین‌تر است؛ البته این مقدار در مقایسه با کشورهای پیشرفته اصلاً قابل قیاس نیست. طبق یک بررسی آماری میانگین مطالعه روزانه یک فرد فرانسوی ۴ ساعت و یک نفر انگلیسی ۳/۵ ساعت است (شریف مقدم، ۱۳۷۵). این در حالی است که در کشور ما به‌طور کلی در شبانه روز هر ایرانی ۲ دقیقه وقت خور را صرف مطالعه می‌کند و سهم کتابخوانی هر ایرانی در سال یک کتاب است. این شرایط مشکل حاد کتاب‌نخواندن را در کشور نشان می‌دهد (اطلاعات، ۱۳۸۱).

باوجود تنوع رسانه‌ها و افزایش تعداد ابزارهای فرهنگی در این جهان رسانه‌ای شده، به نظر می‌رسد جایگاه کتاب به‌عنوان ابزاری که کارکرد آن در جهان اطلاعاتی و دنیای اقتصادی مبتنی بر دانایی محوری برهمگان میرهن است، در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی مشخص نیست. لذا، به سبب عدم انجام پژوهش‌های علمی لازم برای کشف عوامل مؤثر در این ساختار، انجام مطالعه‌ای پیرامون آن ضروری دانسته شد. بنابراین، این پژوهش با رویکرد علمی درصدد پاسخ به این سؤال است که در حال حاضر عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه آزاد در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد چیست؟ شناسایی این عوامل به‌منزله گام اصلی در توسعه پایدار، به برنامه‌ریزان فرهنگی در سطح ملی کمک می‌کند تا در جهت ترویج فرهنگ مطالعه گام بردارند.

عادت به مطالعه، مانند سایر عادت‌های زندگی روزمره، امری اکتسابی است که می‌تواند به بهترین نحو در خانواده، از والدین به فرزندان انتقال یابد.

توسعه فرهنگی به مفهوم لغوی، وسعت بخشیدن به فرهنگ و در معنای گسترده و کاربردی، مهیاکردن تمامی شرایط برای همگامی با علوم روز با مشارکت کلیه طبقات فرهنگی و اجتماعی است. به بیانی دیگر توسعه فرهنگی، فراهم آوردن امکانات آفرینندگی فرهنگی و هنری بر پایه مشارکت تمامی افراد، کمال مطلوب و زیربنای توسعه همه‌جانبه محسوب می‌شود. به اعتقاد برخی اندیشمندان، توسعه فرهنگی اصلاح و تحول وضعیت موجود و تجلی توانایی‌ها و استعدادهاى نهفته در راستای هموار ساختن و تسریع فرایند پیشرفت جامعه در ابعاد گوناگون است. درزمینه تعالی این نوع توسعه (فرهنگی)، شاخص‌های متعددی ایفای نقش می‌کنند که سطح دانش و آگاهی‌های عمومی و تخصصی افراد جامعه بیش از هر عاملی اهمیت دارد و در این میان سطح آگاهی‌های عمومی افراد جامعه با عنایت به ارزشمندی آن در بهبود و اصلاح امور فردی، اجتماعی و حتی به‌طور غیرمستقیم در فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (حاجی‌میرحیمی، ۱۳۷۸).

این پژوهش اطلاعاتی را در اختیار حوزه کتابخانه‌های عمومی قرار می‌دهد تا به‌نوعی در برنامه‌ریزی مؤثرتر برای تدوین فعالیت‌های فوق‌برنامه جهت ارتقای راهبردهای تقویت خلاقیت و یادگیری مادام‌العمر در مراجعان از طریق گسترش فرهنگ مطالعه آزاد یاری رساند.

در پژوهشی (غفاری و هنرجو، ۱۳۹۷) با عنوان «راهکارهای ارتقا فرهنگ مطالعه در میان زنان عضو کتابخانه‌های عمومی شهر ملایر» نشان دادند که مهم‌ترین راهکارها عبارت‌اند از: توجه به

نتایج نشان داد که تفاوت‌های قابل توجهی بین دو گروه زنان و مردان دانشجوی براساس نوع خواندن، منابع مورد استفاده، عادات خواندن و نگرش‌ها وجود دارد. افزون بر این، رسانه‌های اجتماعی و دیجیتال نیز عادات‌های خواندن هر دو گروه را تحت تأثیر قرار داده‌اند.

در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل کمی عادات‌های مطالعه» در سال مشخص شد که کمبود وقت از موانع مطالعه در بین مردم اسپانیا در مهر و موم‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۲ بوده است. نوع جامعه (شهرنشینی و روستائینی)، میزان تحصیلات، سطح فرهنگی، خانواده و دوستان، دسترسی به منابع، میزان درآمد و قیمت کتاب در میزان مطالعه نقش داشته است. از طرفی سن، جنس و وضعیت تأهل نیز بر عادات مطالعه تأثیر می‌گذارند (بلانکو و رودریگز و پاندیلو، ۲۰۱۵).

کارادنیز و کان^۲ در پژوهشی با عنوان «تحقیقی در زمینه عادت کتابخوانی و سواد رسانه‌ای دانشجویان»، به بررسی عادت کتابخوانی و سواد رسانه‌ای در بین دانشجویان براساس متغیرهای متعددی پرداختند. براساس نتایج به دست آمده از این تحقیق مشخص شد که گرایش دانشجویان دختر نسبت به خواندن بیشتر از دانشجویان پسر بود (کارادنیز و کان، ۲۰۱۴).

ولشید^۴ در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر کتابخوانی در اوقات فراغت توسط والدین روی رفتار کتابخوانی کودکان: تحقیقی روی تفاوت‌های دختران و پسران»، پژوهشی بر روی رفتار والدین و تأثیر آن در رابطه عادت کتابخوانی در کودکان انجام داد. این تحقیق بر روی ۷۵۷ کودک و نوجوان ۱۰ تا ۱۹ ساله بین مهر و موم‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ در آلمان به انجام رسید. یافته‌ها نشان داد که رفتار کتابخوانی والدین (هم پدر و هم مادر) تأثیر بیشتری را روی دختران دارد. مادران تأثیر بیشتری را روی رفتار کتابخوانی دختران دارند. مادران تأثیر بیشتری را روی کودکان خردسال داشته‌اند. این پژوهش همچنین اهمیت نقش پدران و مادران را در ایجاد عادت کتابخوانی در دختران و پسران نشان داد (ولشید، ۲۰۱۴).

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی است. برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه‌ای در سه بخش تهیه شده است. بخش اول جهت مشخص شدن ویژگی‌های فردی و آموزشی مراجعان به کتابخانه‌های عمومی، بخش دوم برای سنجش عوامل مشوق مطالعه آزاد پرسشنامه محقق ساخته که شامل ۱۲ گویه و بخش سوم در عوامل بازدارنده مطالعه آزاد نیز از پرسشنامه محقق ساخته با ۱۸ گویه استفاده شد. به‌منظور تعیین روایی این پرسشنامه با اخذ نظر

نیازهای اطلاعاتی و انجام پژوهش‌هایی در رابطه با نیازسنجی منابع درخواستی با میانگین ۳/۳۴ درصد، مثبت نشان دادن تأثیر مطالعه بر سایر یادگیری‌ها با ۳/۳۰ درصد و تهیه منابع جدید با ۳/۲۵ درصد. در پژوهشی دیگر، با عنوان «بررسی تأثیر وضعیت مطالعه بر کیفیت زندگی زنان شهر ساری» به بررسی تأثیر مطالعه بر کیفیت زندگی ۳۶۰ نفر از زنان ساکن شهر ساری پرداخته شد که به روش خوشه‌ای تصادفی انتخاب شده بودند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. نتایج این پژوهش نشان داد که دو ویژگی شغل و تأهل بر مطالعه زنان شهر ساری بی‌تأثیر بوده و در مقابل بین مطالعه آن‌ها براساس سطح تحصیلات و سن تفاوت وجود دارد. همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که میزان مطالعه زنان بر ابعاد روانی، فیزیکی، محیطی و روابط اجتماعی تأثیر دارد (سالاری، عابدینی دوکی، ۱۳۹۴).

بیگ لو و سلیمیان در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش خانواده بر خواندن نوجوانان عضو کتابخانه‌های عمومی شهر فولادشهر» به بررسی نمونه ۳۰۲ نفری از اعضای نوجوان کتابخانه پرداختند ابزار پژوهش بر پایه پرسشنامه بود. یافته‌های این پژوهش رابطه مستقیمی بین وضعیت اجتماعی، اقتصادی، جایگاه کتابخانه در خانواده، نگرش والدین نسبت به خواندن، تعاملات والدین با فرزندان نوجوان و رفتار هدفمند خواندن والدین با میزان و رفتار خواندن نوجوانان نشان داد. البته بین شغل مادر با میزان خواندن فرزندان هیچ رابطه‌ای دیده نشد (بیگ لو، سلیمیان، ۱۳۹۴).

در پژوهشی دیگر، با عنوان «شبهه‌های ایجاد و پرورش عادت به خواندن در کودکان و نوجوانان: با تأکید بر نقش خانواده، کتابخانه و کتابداران» بر نقش قابل ملاحظه خانواده به‌عنوان نخستین نهاد تربیتی کودک در شکل‌گیری رفتارهای اکتسابی در مقوله خواندن تأکید کرده است. یافته‌ها، نقش والدین را به‌عنوان تأثیر اصلی بر پرورش عادت به خواندن بیان کرده است (راوند، عبدخدا و نوری، ۱۳۹۴).

در پژوهشی که با عنوان «توسعه و ترویج کتابخوانی: فراهم کردن شرایط مساعد یا از میان برداشتن عوامل مزاحم (با تأکید ویژه بر فعالیت کتاب محور بخش کودک کتابخانه‌های عمومی) انجام شد، بر نقش والدین برای توسعه و ترویج کتابخوانی بر روی کودکان و همچنین بر مطالعه خود والدین تأکید کرده است (سلیمانی، سلیمانی و حسن‌زاده، ۱۳۹۴).

در یک پژوهش (احمد دار، احمد و احمد لون، ۲۰۱۹) به بررسی عادات‌های خواندن در بین ۳۰۰ دانشجو دختر و پسر پرداخته شد.

1. Ahmad Dar, Ahmad & Ahmad lone
2. Blanco, Rodriguez & Pandiello
3. Karadeniz & Can
4. Wollscheid

نفر یا ۸۲/۹ درصد)، بیشترین افراد دارای مدرک تحصیلی دیپلم (۱۶۴ نفر یا ۴۳/۲ درصد)، اغلب در رده سنی کمتر از ۲۰ سال (۱۹۸ نفر یا ۵۲/۱ درصد)، بیشترین شغل مربوط به محصلان بود (۱۸۴ نفر یا ۴۸/۴ درصد).

در بررسی تحصیلات والدین مراجعان نیز مشخص شد که میزان تحصیلات پدر، بیشترین تعداد مربوط به کمتر از دیپلم (۱۶۲ نفر یا ۴۲/۶ درصد) و بیشترین تعداد در ارتباط با تحصیلات مادر نیز کمتر از دیپلم ارزیابی شد (۱۷۳ نفر یا ۴۵/۵ درصد).

تعدادی از متخصصان کتابداری و علوم تربیتی سؤالات بازنگری و اصلاح شد. ضریب آلفای کرونباخ نیز برای بخش اول پرسشنامه (عوامل مشوق) ۰/۷۵ و برای بخش دوم (عوامل بازدارنده) ۰/۸۳ به دست آمد.

جامعه آماری پژوهش کلیه مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد که تعداد کل آن‌ها حدود ۵۰ هزار نفر بود و براساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ نفر به عنوان نمونه به روش خوشه‌ای دومرحله‌ای انتخاب شدند.

براساس جدول ۱، زنان (۲۰۴ نفر یا ۵۳/۷ درصد) بیشترین پاسخگویان این تحقیق بوده‌اند. بیشترین افراد مجرد بودند (۳۱۵)

جدول ۱. ویژگی‌های فردی مراجعان (N=380)

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	
جنسیت	زن	۲۰۴	۵۳/۷	
	مرد	۱۷۶	۴۶/۳	
	جمع	۳۸۰	۱۰۰	
وضعیت تأهل	مجرد	۳۱۵	۸۲/۹	
	متاهل	۵۴	۱۴/۲	
	بی‌پاسخ	۱۱	۲/۹	
	ابتدایی	۲	۰/۵	
	سیکل	۵۵	۱۴/۵	
تحصیلات	دیپلم	۱۶۴	۴۳/۲	
	کاردانی	۲۷	۷/۱	
	کارشناسی	۱۰۳	۲۷/۱	
	کارشناسی ارشد	۲۰	۵/۳	
	دکتری	۶	۱/۶	
	بی‌پاسخ	۳	۰/۸	
	جمع	۳۸۰	۱۰۰	
	سن	کمتر از ۲۰	۱۹۸	۵۲/۱
		بین ۲۱ تا ۲۵	۷۷	۲۰/۳
		بین ۲۶ تا ۳۰	۲۰	۵/۳
بالای ۳۰		۲۸	۷/۴	
بی‌پاسخ		۵۷	۱۵	
شغل	جمع	۳۸۰	۱۰۰	
	کارگر	۱	۰/۳	
	کارمند	۳۱	۸/۲	
	آزاد	۲۳	۶/۱	
	محصل	۱۸۴	۴۸/۴	
	دانشجو	۱۱۵	۳۰/۳	
	خانه‌دار	۷	۱/۸	
	بیکار	۱۲	۳/۲	
بی‌پاسخ	۷	۱/۸		

یافته‌های پژوهش**عوامل مشوق مطالعه آزاد در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟**

جهت مشخص شدن عوامل مشوق مطالعه در بین مراجعان به کتابخانه‌های عمومی ۱۲ گویه مورد سؤال قرار گرفت، سپس با

استفاده از آزمون فرید من (جدول ۲)، مشخص شد که بین گویه‌های اولویت وجود دارد. با توجه به جدول ۳، مشخص شد که از نظر جامعه مورد بررسی «تشویق والدین»، «آموزش روش صحیح مطالعه» و «وجود منابع مناسب مورد نیاز در کتابخانه» به ترتیب اولویت جزو ۳ مورد مهم در دیدگاه مراجعان است.

جدول ۲. آزمون فرید من جهت اولویت مؤلفه‌های مشوق افزایش مطالعه در بین مراجعان

مقدار	آماره
۲۷۹/۰۳۴	کی دوی فرید من
۱۱	درجه آزادی
۰/۰۰۰۱	سطح معنی‌داری

جدول ۳. میانگین رتبه‌ها و رتبه برای اولویت‌بندی عوامل مشوق مطالعه آزاد (افزایش میزان مطالعه)

در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

اولویت	میانگین رتبه‌ها	گویه‌ها
۴	۷/۳۴	داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی
۱	۷/۴۳	تشویق والدین
۹	۶/۱۵	تشویق دوستان
۱۰	۵/۹۵	نزدیکی کتابخانه به محل زندگی
۳	۷/۳۵	وجود منابع مناسب و مورد نیاز در کتابخانه
۶	۶/۵۶	زیبا و مجهز بودن کتابخانه
۵	۷/۱۷	رفتار مناسب کتابدار
۲	۷/۳۷	آموزش روش صحیح مطالعه
۱۲	۴/۷۸	افزایش سطح درآمد خانواده
۸	۶/۲۳	سطح تحصیلات والدین و دیگر اعضای خانواده
۷	۴/۴۱	مطالعه والدین
۱۱	۵/۲۸	تیلیغات در رابطه با مطالعه رادیو و تلویزیون

۱۱/۴۷ به‌عنوان اولین عامل بازدارنده مطالعه است. عوامل بعدی یعنی نداشتن انگیزه (۱۱/۳۲) و عادت نداشتن به مطالعه (۱۰/۹) هستند.

عوامل بازدارنده مطالعه آزاد در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟

با توجه به جدول ۴ مشخص می‌شود که شبکه‌های اجتماعی با

جدول ۴. میانگین رتبه‌ها و رتبه برای اولویت‌بندی عوامل بازدارنده مطالعه آزاد در میان مراجعان

اولویت	میانگین رتبه‌ها	عوامل
۱	۱۱/۴۷	شبکه‌های اجتماعی (فیس بوک، اینستاگرام و ...)
۸	۱۰/۲۱	استفاده از اینترنت
۵	۱۰/۶۴	بازی‌های رایانه‌ای
۱۶	۷/۷۸	مشکلات اقتصادی
۶	۱۰/۵۳	شرایط نامناسب آموزشی و پرورشی
۹	۱۰/۱۲	تماشای تلویزیون

۳	۱۰/۹	عادت نداشتن به مطالعه
۱۲	۹/۱۹	کمبود کتابخانه‌های عمومی
۷	۱۰/۲۴	عدم دسترسی به کتاب‌های موردعلاقه
۲	۱۱/۳۲	نداشتن انگیزه کافی و مناسب برای مطالعه
۱۱	۹/۶۴	نداشتن وقت کافی
۱۰	۱۰/۰۹	گران بودن کتاب
۱۳	۹/۰۲	فقدان مواد خواندنی جالب و مناسب
۱۴	۸/۳۱	ضعف تبلیغات در زمینه مطالعه
۱۵	۸/۲۱	ترجمه‌های نامناسب کتاب‌های خارجی
۴	۱۰/۸۵	بها ندادن مردم به علم و دانش
۱۷	۶/۷۳	برنامه‌های ورزشی، تفریحی و هنری
۱۸	۵/۷۹	تیراژ پایین کتاب

میزان سواد مادر و میزان مطالعه افراد رابطه وجود دارد؛ اما مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان سواد پدر و میزان مطالعه افراد برابر $0/07$ بوده و مقدار احتمال مربوط به سطح معنی‌داری آن برابر $0/18$ است که از $0/05$ بیشتر است. لذا، بین میزان سواد پدر و میزان مطالعه افراد رابطه وجود ندارد.

بین میزان سواد والدین و میزان مطالعه افراد رابطه معنی‌دار وجود دارد.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان سواد مادر و میزان مطالعه افراد برابر $0/102$ بوده و مقدار احتمال مربوط به سطح معنی‌داری آن برابر $0/049$ است که از $0/05$ کمتر است. لذا، بین

جدول ۵. آزمون همبستگی اسپیرمن بررسی رابطه میزان سواد پدر و میزان مطالعه افراد

میزان مطالعه افراد		متغیر ملاک
		متغیر پیش‌بین
ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌داری	
$0/102$	$0/049$	میزان سواد مادر
$0/07$	$0/18$	میزان سواد پدر

عمومی و میزان مطالعه افراد برابر $0/114$ بوده و مقدار احتمال مربوط به سطح معنی‌داری آن برابر $0/028$ است که از $0/05$ کمتر است. لذا، بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و میزان مطالعه افراد رابطه وجود دارد.

بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و میزان مطالعه افراد رابطه معنی‌دار وجود دارد.

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر وضعیت کتابخانه‌های

جدول ۶. آزمون همبستگی اسپیرمن بررسی رابطه وضعیت کتابخانه‌های عمومی و میزان مطالعه افراد

میزان مطالعه افراد		متغیر ملاک
		متغیر پیش‌بین
ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌داری	
$0/114$	$0/028$	وضعیت کتابخانه‌های عمومی

بحث و نتیجه‌گیری

در پاسخ به پرسش اول پژوهش مبنی بر «عوامل مشوق مطالعه آزاد در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟» یافته‌ها نشان داد که ۷/۴۳ از پاسخگویان عقیده دارند که تشویق والدین مهم‌ترین عامل مشوق مطالعه آنان است. عامل دوم «آموزش روش صحیح مطالعه» ۷/۳۷ و «وجود منابع مناسب موردنیاز در کتابخانه» با ۷/۳۵ جزو مهم‌ترین عوامل مشوق بوده‌اند. اما سطح درآمد خانواده با ۴/۷۸ کمترین تأثیر را در میان عوامل داشته است. مشابه چنین نتایجی در پژوهش مسعودی (۱۳۹۰)، فخرایی (۱۳۷۶)، عصاره و کاجویی (۱۳۸۵) و اسمیت (۲۰۰۹) گزارش شده است. این مورد مشخص می‌کند که خوشبختانه در بین تمام اقشار با هر نوع درآمدی، اهمیت مطالعه موردقبول است. از طرفی توجه به چگونگی مطالعه و منابع در کتابخانه‌ها، نشان می‌دهد که افراد نسبت به پژوهش‌های مهر و موم‌های قبل به نقش کتابخانه‌ها توجه بیشتری می‌کنند. برخلاف پژوهش مسعودی هم (۱۳۹۰) توجه و تأثیر نقش کتابدار به‌عنوان یکی دیگر از عوامل مشوق مراجعان در رتبه پنجم عوامل با میانگین ۷/۱۷ قرار گرفته است.

از طرفی مشکلات اقتصادی و گرانی کتاب جزو عوامل بازدارنده مهم در این پژوهش نبود ولی در پژوهش سال ۱۳۸۵، عصاره و کچویی به‌عنوان اولین عامل بازدارنده مطرح شده است. در پاسخ به پرسش دوم «عوامل بازدارنده مطالعه آزاد در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟» یافته‌ها نشان داد که مراجعان اولین عامل بازدارنده را استفاده از شبکه‌های اجتماعی همچون «فیس بوک، اینستاگرام و غیره» با ۱۱/۴۷ بیان داشته‌اند، در صورتی که در پژوهش‌های پیشین از جمله مسعودی، گوش دادن به موسیقی، زبانی تکالیف مدرسه و تلفن همراه جزو عوامل عدم مطالعه بود. شعبانی و فاضل (۱۳۸۱)، هاگس، هاسل و لاتز^۱ (۲۰۰۶) و اسمیت (۲۰۰۹) نیز به عواملی چون حجم زیاد تکالیف و ترجیح دادن گوش کردن به

موسیقی اشاره کرده‌اند. استفاده از شبکه‌های اجتماعی به‌نوعی می‌تواند خود زمینه‌ساز ترجیح دادن سایر موارد به مطالعه باشد. هرچند از طریق این شبکه‌ها، افراد در جریان بسیاری از موارد حتی درسی و علمی هم می‌توانند قرار گیرند اما به ضعیف شدن نقش کتابخانه‌ها اشاره دارد که مستلزم بازنگری در خدمات کتابخانه‌ها و چگونگی ارائه آن است.

در رابطه با تأثیر سواد والدین نیز مشخص شد که مادران تأثیر بیشتری در میزان و علاقه‌مندی فرزندان خود به مطالعه دارند که این امر شاید به دلیل این باشد که زمان بیشتری را با فرزندان سپری می‌کنند.

از نتایج حائز اهمیت این پژوهش، رابطه معنی‌داری بود که بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و میزان مطالعه افراد وجود داشت. مشابه این نتایج در پژوهش مگوایر و ویتینون^۲ (۲۰۱۴)، بانون^۳ (۲۰۱۲)، یوریب^۴ (۲۰۱۱) و مک گراس^۵ (۲۰۱۰) نیز نشان داده شد. وضعیت کتابخانه‌های عمومی و امکاناتی که در اختیار مراجعان گذاشته می‌شود و حتی رفتار کتابداران تأثیر زیادی در میزان مطالعه افراد دارد. بنابراین، جهت ارتقا سطح مطالعه افراد جامعه می‌باید این موارد مورد توجه مسئولان قرار گیرد.

افزون بر این، کتابخانه‌های عمومی یکی از ارکان اصلی فرهنگ و مهم‌ترین بازیگر عرصه کتاب و کتابخوانی هستند. توجه جدی به نقش این مراکز علمی و فرهنگی در بازتعریف سیاست‌های مرتبط با کتاب و کتابخوانی و همچنین ارتقای اثربخشی اقدامات فرهنگی موجبات بهره‌برداری از ظرفیت‌های آن‌ها جهت حل معضلات فرهنگی را فراهم خواهد کرد. در نهایت می‌توان به این نتیجه رسید که با تغییر و گسترش امکانات موجود کتابخانه‌های عمومی می‌توان گامی مؤثر در جهت ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه مراجعان در کتابخانه‌ها را فراهم کرد و باعث ارتقا سطح کتاب و کتابخوانی در جامعه شد.

منابع

- امانی، غفور (۱۳۷۹). رابطه مطالعه در دوران کودکی - نوجوانی با مطالعه در دوران بزرگسالی. *کتابداری*، ۹(۲)، ۱۵-۴۶.
- امینی، کوروش؛ امینی، عبدالله؛ یعقوبی، مختار و امینی، داریوش (۱۳۸۶). دانش‌آموزان دبیرستانی و بازی‌های رایانه‌ای. *روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)*، ۴(۲)، ۱۸۹-۱۹۸.
- بحرانی، محمود (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر میزان کتابخوانی و مطالعه آزاد دانش‌آموزان متوسطه در استان فارس. *مجله علوم تربیتی*

1. Hughes, Hassell. & Lutz
2. Maguire & Winton
3. Bannon
4. Uribe
5. McGrath

و روانشناسی، ۷(۳-۴)، ۸۵-۱۰۲.

- بیگ لو، اعظم و سلیمان، ملیحه (۱۳۹۴). بررسی نقش خانواده بر خواندن نوجوانان عضو کتابخانه‌های عمومی شهر فولادشهر. در اولین همایش ملی خواندن (کردستان، ایران، ۱۳۹۴). ۳۳۷-۳۵۶
- حاجی میررحیمی، سید داوود (۱۳۷۸). عوامل شناختی مؤثر بر ساختار ناپه‌نچار کتابخوانی. کتابداری، ۸(۱)، ۲۳-۴۶.
- راوند، سامان؛ عبدخدا، محمدیهوا؛ نوری، شیرین (۱۳۹۴). شیوه‌های ایجاد و پرورش عادت به خواندن در کودکان و نوجوانان: با تأکید بر نقش خانواده، کتابخانه و کتابداران. در اولین همایش ملی خواندن، کردستان، ایران، ۲۴۱-۲۶۱
- روزنامه اطلاعات (سرانه مطالعه هر نفر در کشور ۲ دقیقه است (۱۳۸۱). سال هفتاد و هفتم. شماره ۲۲۶۱۷، سه‌شنبه ۷ آبان. سالاری، محمود و عابدینی دوکی، مریم (۱۳۹۴). بررسی تأثیر وضعیت مطالعه بر کیفیت زندگی زنان شهر ساری. در اولین همایش ملی خواندن، کردستان، ایران، ۳۷۲-۳۸۶
- سلیمانی، ناهید؛ سلیمانی، حسین و حسن‌زاده، مریم (۱۳۹۴). توسعه و ترویج کتابخوانی: فراهم کردن شرایط مساعد یا از میان برداشتن عوامل مزاحم (با تأکید ویژه بر فعالیت کتاب محور بخش کودک کتابخانه‌های عمومی). در اولین همایش ملی خواندن، کردستان، ایران، ۲۲۰-۲۲۷
- شریف مقدم، هادی (۱۳۷۵). بررسی وضعیت کتاب‌های غیردرسی دانش‌آموزان و راه‌حل‌های مناسب. خلاصه مقالات اولین همایش راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۶۳.
- شعبانی، احمد و فاضل، مرتضی (۱۳۸۱). مطالعات غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر از نظر دانش‌آموزان شهرضا. فصلنامه کتاب، ۱۳(۲)، ۴۷-۵۶.
- ضیایی، ثریا و بحرالعومی، فایزه (۱۳۹۴). بررسی وضعیت مطالعه آزاد مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد. اولین همایش ملی خواندن - ۲۸ و ۲۹ آبان ماه ۱۳۹۴ - دانشگاه کردستان.
- عصاره، فریده و گلچوبی، تقی (۱۳۸۵). شناسایی و معرفی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۳(۴)، ۱۰۳-۱۲۶.
- غفاری، سعید و هنرجو، مریم (۱۳۹۷). راهکارهای ارتقا فرهنگ مطالعه در میان زنان عضو کتابخانه‌های عمومی شهر ملایر. فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، ۹(۳۶)، ۱۱۷-۱۲۶.
- فخرایی، سیروس (۱۳۷۶). بررسی روش‌های مؤثر در افزایش میزان مطالعه دانش‌آموزان دوره متوسطه در شهر تبریز. اداره کل آموزش و پرورش آذربایجان شرقی، شورای تحقیقات.
- مسعودی، میترا (۱۳۹۰). بررسی میزان مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر مشهد و تأثیر اینترنت و سایر عوامل بر آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشگاه پیام نور.
- همائی، مهدی و اشرفی ریزی، حسین (۱۳۹۲). بررسی راهکارهای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. ماهنامه علمی تخصصی صداي جمهوری اسلامی ایران، ۱۱(۶۹)، ۴۲-۵۴.
- یوسفی، ابوالفضل (۱۳۷۸). بررسی وضعیت (میزان) مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان قم. اداره کل آموزش و پرورش استان قم، شورای تحقیقات.

- Ahmad, S., Ahmad Dar, B. & Lone, J. A. (2019). Reading Habits and Attitudes of Undergraduate Students: A Gender Based Comparative Study of Government Degree College (Boys) and Government Degree College for Women, Anantnag (J&K). Library Philosophy and Practice (e-journal). Availibal at: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2351>.
- Bannon, B. (2012). Eliminating Barriers to Access Chicago Public Library, IL. Retrived 21 July, 2014, from: http://www.urbanlibraries.org/eliminating-barriers-to-access--innovation-863.php?page_id=169.
- Blanco, F. V., Prieto-Rodriguez, J. & Suarez-Pandiello, J. (2015). Quantitative Analysis of Readings Habits, ACEI working paper series, from: <http://www.culturaleconomics.org/awp/AWP-05-2015.pdf>.
- Hughes-Hassell, S. & Lutz, C. (2006). What do you want to tell us about reading? A survey of the habits and attitudes of urban middle school students toward leisure reading. *Young Adult Library Services*, 4(2), 39-45.

- Karadeniz, A. & Can, R (2015). A Research on Book Reading Habits and Literacy of Students at the Faculty of Education. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 174, 4058-4067.
- McGrath, Brid; Rogers, Margaret; Gilligan, Robbie(2010). Young People and Public Libraries in Irland. Issues and Opportunities. Retrieved 22 July, 2014, from: <http://www.tara.tcd.ie/handle/2262/61762>
- Maguire, P. & Winton, L. (2014). The Top Five Barriers to Library Access and Recommendations for Eliminating Those Barriers. Retrived 15 March, 2015, from: <http://www.epl.ca/sites/default/files/pdf/BarriersReport.pdf>.
- Smith, N. L. (2009). *A Study of Middle Grades Students' Reading Interests, Habits, and Achievement (Doctorate Dissertation)*. School of Education, University of North Carolina.
- Uribe, Vanessa (2011). Barriers to Customer Service in Law Libraries: an Impromptu Study. Retrieved 22 July, 2014, from <http://trove.nla.gov.au/work/152982890?versionId=16671898>
- Wollscheid, S. (2014). The impact of the leisure reading behaviours of both parents on children's reading behavior: Investigating differences between sons and daughters. *Poetics*, 45, 36-54.